

Н. В. Васильчук,
заступник директора з навчально-виховної роботи
Володимир-Волинського НВК «ЗОШ І–ІІІ ст. № 3 – лицей»

Освітній моніторинг як метод управління якістю науково-методичної роботи

Розглядається моніторинг як один із сучасних механізмів управління науково-методичною роботою в навчальному закладі. Описано інструментарій моніторингових досліджень за такими факторами: проектування та планування, організація і функціонування, ефективність і результативність науково-методичної роботи.

Ключові слова: моніторинг, науково-методична робота, якість освіти.

Vasylychuk N. V. Educational Monitoring is a Managing Method of the Quality of Scientific and Methodological Work.

Monitoring is considered to be one of the modern managing methods of scientific and methodological work at the educational establishment. The work gives some instructions of monitoring investigations implementing according to the following factors such as: modelling and planning, organising and functioning, effectiveness and feedback of scientific and methodological work.

Key words: monitoring, scientific and methodological work, the quality of education.

Постановка проблеми. Перебудова системи освіти й навчальних закладів зумовлює необхідність модернізації змісту і структури діяльності всіх її ланок, у тому числі методичної роботи. Отже, важливо створювати не лише нові моделі діяльності методичних служб, але й упроваджувати моніторинг діяльності, розробляти та обґрунтовувати систему показників для оцінювання діяльності методичної роботи всіх рівнів. У науковій педагогічній літературі точиться чимало дискусій щодо якості освітніх послуг. Якість при цьому розглядається як ступінь відповідності стану системи освіти державному замовленню щодо рівня освіченості та вихованості дітей і молоді. Згідно з Національною доктриною розвитку освіти, якість освіти є національним пріоритетом і передумовою національної безпеки держави, дотримання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права громадян на освіту.

Отже, якісна освіта розглядається сьогодні як один з індикаторів високої якості життя, інструмент соціальної та культурної злагоди й економічного зростання.

Єдина можливість забезпечити реалізацію цього завдання – це отримання вичерпного знання про стан освіти, тобто інформації – повної, об'єктивної, адекватної, точної. Інформації, яка дозволить на основі оцінювання приймати ефективні управлінські рішення. Одним з основних шляхів отримання такої інформації є організація та проведення моніторингових досліджень. Адже моніторинг є спеціальною системою тривалого спостереження, котра дозволяє об'єктивно вимірювати якість освіти, оцінювати та глибше зрозуміти причини сучасних недоліків практичного

застосування цієї системи й на підставі цього прогнозувати основні тенденції та динаміку розвитку освітньої галузі.

Виклад основного матеріалу. Для сучасного керівника загальноосвітнього навчального закладу моніторинг має стати не просто процедурою, системою, а новим стилем в його науково-педагогічній та управлінській діяльності з оновленими мисленням, яке міститиме в собі неперервні й довготривалі спостереження, аналіз, синтез, порівняння, уміння здійснювати різноманітні інтелектуальні операції, необхідні в різних ситуаціях та умовах, які вимагатимуть висновків, узагальнень, поширення інформації і прогнозування динаміки й основних тенденцій розвитку.

Якість освіти – це категорія не тільки філософська чи економічна, а й політична, оскільки вона віддзеркалює освітню політику держави. Якість освіти сучасними українськими науковцями розглядається як філософська категорія з одного боку і педагогічна проблема – з іншого із позиції квалітології (триєдиної науки, що охоплює теорію якості, теорію оцінювання якості – кваліметрію – і теорію управління якістю).

Що дієвіше при оцінюванні якості освіти: моніторинг чи традиційний внутрішкільний контроль?

Контроль більше застосовується при відстеженні об'єкта, який перебуває у стані стабільного функціонування. Моніторинг ефективніший при відстеженні об'єкта у стані постійних змін, розвитку, що пов'язано з порушенням стабільності.

За визначенням науковців, поняття «моніторинг» емніше, ніж «контроль», оскільки моніторинг органічно пов'язаний з усіма функціями управління. Він не тільки

створює наукову базу для прийняття управлінського рішення, а й допомагає здійснювати поточне регулювання та прогнозування подальшого розвитку об'єкта.

Якісна освіта – це перш за все високопрофесійні педагогічні кадри. В умовах зміни освітньої парадигми професійна компетентність учителя набуває надзвичайно важливого значення. Як найперша умова розвитку й конкурентоздатності школи в сучасних умовах, а також як результат прояву управлінської компетентності керівника, розглядається якість управління шкільною методичною службою.

Відомо, що традиційна методична робота в школі передбачала підвищення якості професійного рівня педагога за рахунок нарощування знань про нові методики, технології й прийоми за рахунок копіювання їх у своїй діяльності. Аналіз теорії й сучасної шкільної практики показав, що методичній службі в школі притаманні нові цілі: підвищення якості професійного рівня й педагогічної майстерності розглядається як процес поглибленого проникнення в сутність технологій, перехід на новий якісний рівень професійної компетентності.

Шкільна методична служба стає корпоративною структурою, що об'єднує керівників, педагогів, психологів. Тому стає необхідним використання моніторингу методичної роботи як форми організованої інформаційної діяльності в системі управління якістю освіти, спрямованої на підвищення рівня професійної майстерності педагогічних працівників.

Для проведення моніторингових досліджень якості методичної роботи необхідно:

- визначити її показники;
- дібрати (або розробити) інструментарій вимірювання й оцінювання;
- проаналізувати та висвітлити результати;
- розробити корекційні заходи (рекомендації) щодо бажаної якості процесу та результатів.

У правильно організованій методичній роботі діагностування повинно охоплювати весь педагогічний процес. Головна цінність концепції діагностування полягає у звертанні до самооцінки учителя; остання ґрунтується на всебічному аналізі особистої діяльності. У той же час самодіагностика та самоаналіз потребують зіставлення самооцінки з думками колег та адміністрації, чіткого визначення програми самовдосконалення.

Моніторинг методичної роботи в закладі передбачає вивчення таких аспектів:

- аналітичне та діагностичне забезпечення планування науково-методичної роботи;
- відповідність планування методичної роботи у річному і перспективному планах роботи;
- організація творчої праці педагогічного колективу над єдиною науково-методичною проблемою;
- диференційований підхід в організації науково-методичної роботи;
- організація роботи з молодими вчителями, впровадження досягнень педагогічної науки та передового педагогічного досвіду;

– упровадження в навчально-виховний процес інноваційних освітніх технологій;

– результативність організації підвищення педагогічної майстерності педагогів (атестація, курсова перепідготовка, самоосвітня діяльність, участь у конкурсах, співробітництво з ВНЗ);

– продуктивність та організації дослідницької діяльності (розробка авторських програм, створення навчально-методичного комплексу, участь у роботі творчих груп різних рівнів).

Надзвичайно актуальною і важливою є проблема моніторингу педагогічної майстерності вчителя, адже це розв'язання багатьох питань: удосконалення системи підвищення кваліфікації педагогічних працівників; повніше та ефективніше задоволення їхніх професійних запитів і потреб у системі методичної роботи; визначення сильних сторін учителя; планування шляхів і конкретних засобів їх закріплення та розвитку в індивідуальному стилі педагогічної діяльності.

Моніторинг успішної професійної діяльності вчителя не лише дає керівництву школи інформацію для роздумів і подальшого аналізу, а й сприяє визначенню напрямів та перспектив професійного зростання, зміцнює адекватну професійну самооцінку, позитивне самосприйняття й професійну комфортність педагога, відстежує певні негативні тенденції в навчально-виховному процесі.

Для визначення професійного рівня вчителя, ефективності його діяльності застосовуються різноманітні форми моніторингу:

– анкетування та самотести (виявлення суб'єктів орієнтування вчителя під час вирішення професійних питань);

– карта відстеження ефективності уроку (окремо заповнюють учитель та учні, порівнюють їх);

– відстеження уроку на діалогічній основі «вчитель–адміністратор».

У системі внутрішньошкільного управління необхідно здійснювати моніторинг професійного рівня вчителя за такими критеріями, які фіксуються в діагностичній карті:

– знання нормативних документів;

– самоосвіта – творчий підхід до вибору способів, методів, прийомів і засобів забезпечення особистісно орієнтованого навчання через зміст його предмета;

– участь учителя в розробці методик і технологій розвитку навчально-виховного процесу;

– вміння вчителя змоделювати активну діяльність учня до уроку та на уроці, позакласну роботу з предмета;

– ведення шкільної документації (поурочні плани, класні журнали, виконання навчальної програми та дотримання єдиного орфографічного режиму);

– вміння вчителя підтримувати життєдіяльність школи;

– виконавська дисципліна;

– робота з батьками та виконання громадських доручень.

Особистісне спрямування освіти зумовлює потребу інтегровано оцінювати якість освіти, поєднуючи

індивідуальні характеристики особистості та педагогічні показники організації навчально-виховного процесу.

Основними напрямками моніторингу педагогічної діяльності є:

- результативність освітньої діяльності;
- розвиток реальних навчальних можливостей учнів;
- організація уроку;
- робота з обдарованими дітьми;
- рівень педагогічної майстерності.

Моніторинг рівня розвитку реальних навчальних можливостей учнів визначається за такими параметрами: пізнавальна сфера, творчі здібності, особистісні якості. Аналіз динаміки розвитку найголовніших психологічних процесів, проведений шкільним психологом, дає можливість визначити рівень роботи педагогів. На основі отриманих даних організовується різнорівнева методична робота для груп учителів. Педагоги, які мають низький рівень, потребують індивідуальної методичної допомоги; середній рівень – беруть участь у постійно діючих семінарах із вивченням методик психодіагностики та розвитку найважливіших психологічних процесів; достатній рівень – участь у семінарах з проблем методики розвитку найважливіших психологічних процесів особистісних якостей учнів; високий рівень – беруть участь у проектуванні розвивальних програм, систематизують матеріали для узагальнення досвіду.

Таким чином, головною метою методичної роботи за цим напрямом є організація педагогічного супроводу особистісно орієнтованого навчально-виховного процесу.

Діагностика за напрямом «Організація уроку» орієнтовано може включати такі алгоритмічні складові: підготовленість учнів до сприйняття нового матеріалу, організація навчально-пізнавальної та самостійної роботи учнів, пропедевтики неспішності (чітке інструктування учнів щодо виконання домашньої роботи та узгодження її обсягу з учителями інших предметів тощо), створення умов для реалізації особистісно орієнтованого навчання, результативності навчання і т. ін.

Одержана інформація з цього напрямку заноситься до рейтингової таблиці вчителів (згідно з орієнтовними критеріями педагогічного рейтингу вчителя). На основі принципу рівневої диференціації сплановується методична робота для груп учителів:

- вивчення дидактичних аспектів особистісно орієнтованого уроку (підготовка доповідей) – для вчителів з низьким рівнем профкомпетентності;
- відвідування системи уроків з метою надання індивідуальної методичної допомоги – для середнього рівня;
- виступи на предметних методичних об'єднаннях (проектуваннях різнотипних уроків та їх самоаналіз) – для достатнього рівня;
- проведення системи «відкритих уроків» з наступним самоаналізом із метою формування ключових життєвих компетентностей – для високого рівня профкомпетентності.

Моніторингові дослідження за напрямом «Робота з обдарованими дітьми» мають на меті виявити ступінь вираження домінуючих здібностей учнів, які проявляються в навчально-виховному процесі. Водночас аналіз інформації про результати учнів школи у міських, обласних, всеукраїнських предметних олімпіадах, інтелектуальних і творчих конкурсах є показником роботи окремого вчителя і педагогічного колективу в цілому, допомагає окреслити завдання для подальшої роботи з цього напрямку.

Відповідно організовуються наступні освітні маршрути для різнорівневих груп педагогів:

- індивідуальна методична робота з проблем стану викладання предмета і формування банку обдарованих – для вчителів із низьким рівнем профкомпетентності;
- підготовка доповідей з проблем діагностики обдарованості, використання творчих завдань для розвитку здібностей учня – для середнього рівня;
- організація самоосвітньої роботи учнів – для достатнього рівня;
- проектування індивідуальних освітніх програм для обдарованих дітей, систематизація матеріалу для узагальнення досвіду – для високого рівня.

Це дає змогу визначити співвідношення здібностей у кількісному показнику, що домінують над середніми показниками школи, а також сприяє випереджальному розвитку, формуванню стійкої потреби до інтелектуальної й творчої діяльності.

У школі практикується впровадження кваліметричного підходу до експертної оцінки педагогічної майстерності вчителів. Методологічною основою вираження якісних характеристик кількісною мірою є кваліметричний підхід, який передбачає кількісний опис якості процесу, надаючи кількісну оцінку якості.

Як інструментарій розроблено кваліметричну модель оцінки рівня професійної майстерності педагога. Як параметри обрано: гуманістичну спрямованість педагога, психолого-педагогічні знання, професійну компетентність, педагогічні здібності, результативність діяльності. Загальний рівень професійної майстерності виражається сумою п'яти параметрів: $R_{заг} = P_1 + P_2 + P_3 + P_4 + P_5$. Якщо $0 < R_{заг} < 0,4$, – це недостатній (критичний) рівень, $0,4 < R_{заг} < 0,5$ – базовий, $0,5 < R_{заг} < 0,75$ – достатній (допустимий), $0,75 < R_{заг} < 1$ – високий рівень.

Недостатній (критичний) рівень. У вчителя наявні лише риси професійної діяльності. Вчитель стихійно переносить із життя готові зразки спілкування в умови професійної комунікативної ситуації. У нього слабкі психолого-педагогічні знання. Не володіє аналізуючими навчально-виховний процес, визначати цілі, декомпонувати їх на завдання, планувати заходи щодо реалізації поставлених цілей, організувати діяльність колективу, здійснювати контроль та коригувати процес збору інформації, аналізу, цілепокладання, планування, організації, контролю.

Базовий рівень. Вчитель володіє основами педагогічної майстерності: педагогічні дії гуманістично спрямовані, стосунки з учнями і колегами

розвиваються на креативній основі, добре засвоєно предмет викладання, діяльність відрізняється цікавими прийомами, знахідками, але весь педагогічний потенціал найчастіше використовується стихійно, від випадку до випадку. Шляхом спроб і помилок відбирає методи, форми, засоби, за допомогою яких аналізує навчально-виховний процес, визначає цілі, декомпозує їх на завдання, планує заходи щодо реалізації поставлених цілей, організовує діяльність колективу, здійснює контроль та коригує процес збору інформації, аналізу, цілепокладання, планування, організації, контролю.

Достатній рівень. Характеризується чіткою спрямованістю дій учителя, їх високою якістю, діалогічною взаємодією у спілкуванні. Вчитель самостійно планує й організовує свою діяльність на тривалий час, маючи головним завданням розвиток особистості учня.

Високий рівень. Характеризується ініціативністю і творчим підходом до організації професійної діяльності. Вчитель самостійно конструює оригінальні педагогічно доцільні прийоми взаємодії. Діяльність будує, спираючись на рефлексивний аналіз. Сформовано індивідуальний стиль професійної діяльності.

Отримані дані дозволяють на одному й тому ж графіку побудувати індивідуальні криві реального рівня професійної майстерності. Аналіз графіків дає змогу виявити проблеми, за якими необхідно проводити психолого-корекційну роботу, ті напрямки та резерви, де цей учитель може вдосконалювати свою професійну майстерність, відстежити ці проблеми в динаміці.

Технологію роботи з учителями, наприклад, щодо подолання проблеми вибору та реалізації форм, методів і засобів навчання, можна представити у вигляді технологічної карти.

1. Мета.
2. Зміст роботи.
3. Методи.
4. Форми роботи.
5. Результат.
6. Подолання проблеми вибору та реалізації форм, методів і засобів навчання.

За таких умов моніторинг створює ситуацію, за якої сам учитель зацікавлений у належній, об'єктивній оцінці своєї праці, визначенні шляху свого професійного зростання, пошуком нових технологій,

проходження курсів підвищення кваліфікації та відвідування відкритих уроків колег.

Адміністрація школи має можливість виявити тенденції та відстежити закономірності діяльності закладу і відповідно намітити зміни, які слід запровадити в діяльність школи, визначити стратегічні пріоритети, за якими буде відбуватися розвиток навчального закладу.

Очікувані результати від здійснення моніторингу методичної роботи:

- одержати об'єктивну інформацію про рівень якості освіти в школі;
- одержати об'єктивну узагальнену інформацію про стан методичної роботи, приймати відповідні рішення і прогнозувати розвиток освіти;
- планувати роботу з конкретними групами вчителів стосовно виявлених проблем та формувати рекомендації як загального характеру, так і для кожного вчителя;
- забезпечити підвищення кваліфікації педагогів з окремих методичних проблем;
- прогнозувати необхідні дії вчителів у викладанні окремих навчальних дисциплін, спецкурсів тощо;
- створити ситуації зацікавленості педагогів у незалежній, об'єктивній оцінці власної професійної компетенції, пошуку нових інноваційних технологій у викладанні навчальних предметів;
- визначити напрями та перспективи професійного зростання, зміцнення адекватної професійної комфортності педагогів;
- оптимально вирішувати проблеми атестації педпрацівників.

У ході моніторингу аналізується педагогічна, методична і громадська діяльність учителів.

Висновки. Проблема якості й ефективності науково-методичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах стала наріжним каменем у реформуванні освітніх систем. Для загальної оцінки рівня функціонування системи, якості й ефективності науково-методичної роботи, а також подальшого прийняття відповідного управлінського рішення доцільно застосовувати різноманітні інструменти моніторингових досліджень, виділити орієнтовний рівень якості й ефективності. Отже, головною, кінцевою метою науково-методичної роботи в навчальних закладах є підвищення ефективності та якості навчання і виховання учнів, підготовка їх до свідомого обрання професії й активної участі у громадському житті.

Література

1. Боднар О. С. Критерії експертного оцінювання навчально-виховної діяльності загальноосвітніх шкіл : навч.-методичн. посібн. / О. С. Боднар. – Т. : СМП «Тайп», 2007. – 116 с.
2. Денисова Н. В. Проектування методичної роботи на основі моніторингових досліджень / Н. В. Денисова // Моніторинг: практика впровадження / Р. С. Яковлева, Н. В. Денисова, О. В. Коваленко та ін. ; упоряд. Л. Г. Чернігова. – К. : Плеяди, 2005. – 112 с. – (Відкритий урок. Методична робота. Вип. 3–4).
3. Мармоза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармоза. – Х. : Видавн. група «Основа», 2012. – 176 с. – (Б-ка ж. «Управління школою» ; Вип. 11 (35)).
4. Островерхова Н. Технології контрольно-аналітичної діяльності завуча / Н. Островерхова. – К. : Шкільний світ, 2007. – 120 с.
5. Чепурна Н. Моніторинг методичної роботи / Н. Чепурна, Б. Тевлін, О. Бондаренко // Школа. – 2006. – № 4. – С. 5–25.
6. Щоголева Л. О. Діагностичні процедури в моніторингових дослідженнях якості науково-методичної роботи : методичн. посібн. для керівників освітніх закладів / Л. О. Щоголева. – Луцьк : Твердиня, 2009. – С. 49–70.